

VODNE ZGODBE KAMNIŠKO-SAVINJSKIH ALP

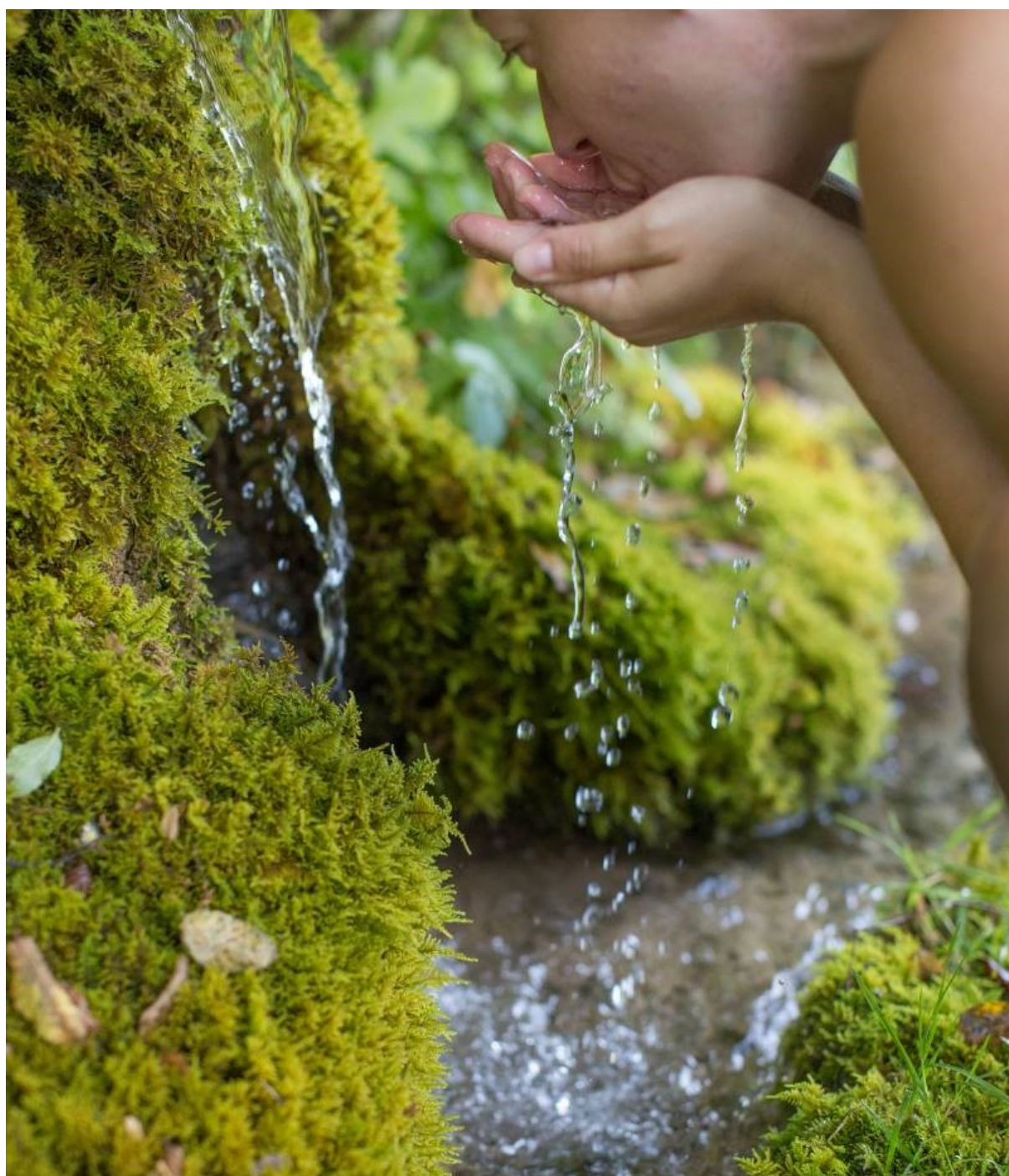

Foto: Matej Povše

Brošura o rezultatih projekta »Vodne zgodbe Kamniško-Savinjskih Alp«

Naročnik: LAS Srce Slovenije

Izvajalec: Razvojni center Srca Slovenije, d. o. o.

December 2018

Operacijo sofinancirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija v okviru Programa razvoja podeželja 2014-2020. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoj podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Za vsebino je odgovoren LAS Srce Slovenije.

Foto: Mitja Bratun

O BISTRI VODI IZPOD PLANIN

Slovenija je ena izmed bolj vodnatih dežel v Evropi. S padavinami in dotokom vode, ki jo je po količini več kot je dejansko porabi, ustvarja pozitivno letno vodno bilanco. Čisto pitno vodo povečini najdemo v neposeljenih območjih, v goratih in gozdnatih predelih, kot so Kamniško-Savinjske Alpe. Kamniško-Savinjske Alpe so otok neokrnjene narave sredi civilizirane in urbanizirane Evrope, kjer še lahko pijemo vodo iz izvirov.

Po podatkih naših jamarjev skrivajo v svojem podzemlju več milijonov kubičnih litrov vode, samo pod Veliko planino štiri milijone, s čimer bi lahko napolnili eno in pol Blejsko jezero. Osupljiv podatek, kajne?

Dragocena voda izpod Kamniško-Savinjskih Alp prihaja na plan v številnih izvirih. Člani Jamarskega kluba Kamnik so na širšem območju Kamniško-Savinjskih Alp popisali in analizirali več kot 70 izvirov. Ugotovili so, da je voda presenetljivo visoke kakovosti. Strokovnjaki menijo, da so – glede na ohranjeno visoko kakovost vode – Kamniško-Savinjske Alpe največje tovrstno ohranjeno območje v osrednjem delu Evrope, kar pomeni, da gre za svojevrsten biser v evropskem merilu!

Prav zaradi omenjenih dejstev moramo vodne vire, ki jih v Sloveniji zaenkrat še ne primanjkuje, skrbno varovati. Mnogim turistom, ki jih pot zanese v našo lepo zeleno deželo pod Alpami, se zdi neverjetno, da lahko pijejo vodo iz pipe ter celo iz izvirov, ki se nahajajo v

naravi. Pitje vode neposredno iz izvirov, strug ali potokov je v današnjem času že prava redkost, česar se moramo zavedati in kar, smo prepričani, bo tudi v svetu turizma vse večja vrednota. Potencial za razvoj turizma je velik, vendar moramo imeti ob tem v mislih tudi odgovornost do vodnih virov, da jih skrbno varujemo in ohranjamo njihovo kvaliteto. Razmislek, kje in v kakšni meri pospeševati turizem, je več kot na mestu. Analiza vodnih virov namreč kaže, da turistične kapacitete v planinah negativno vplivajo na kakovost vode v dolini. Potrebno je najprej urediti komunalno infrastrukturo in šele potem razvijati turizem v dopustnih mejah.

Zaradi vedno bolj očitne krhkosti okolja, kvaliteta življenja ne sme več temeljiti na nepremišljeni potrošnji, saj kot družba nosimo odgovornost, da živimo na razumen način in s tem tudi zanamcem omogočimo udobno bivanje na našem planetu.

Barbara Strajnar

Občina Kamnik

Foto: Jošt Gantar

1. O KAMNIŠKO-SAVINJSKIH ALPAH

Mija Bokal, Razvojni center Srca Slovenije

Kamniško-Savinjske Alpe so gorska veriga na severu Slovenije ob meji z Avstrijo. Ime so dobile po mestu Kamnik in reki Savinji. Njihova površina je približno 900 km². Okoli tri četrtine območja je poraslega z gozdom, vrhovi pa so goli in skalnati.

Po vzhodnem delu poteka meja med slovensko Koroško in Gorenjsko, skupaj s Karavankami tvorijo mejo med celotno Koroško (slovenskim in avstrijskim delom) ter Gorenjsko. Na Rinki se tudi nahaja zgodovinska tromeja med avstro-ogorskimi vojvodinami Koroško, Kranjsko ter Štajersko.

Kamniško-Savinjske Alpe so raj za ljubitelje narave in pohodnike. Vrhovi so priljubljeni pri planincih, saj ponujajo lepe razglede na sosednja območja. S čudovitimi zelenimi dolinami, ki segajo v naročje sivih skal, že stoletja privabljajo obiskovalce od blizu in daleč. Med visokimi dvatisočaki je najvišji Grintavec z 2.558 metri.

Narava je tukaj opravila zares izjemno delo. Izpod Kamniško-Savinskih Alp pritečejo številni izviri kristalno čiste vode, ki se zlivajo v reke Savinjo, Lučnico, Kamniško Bistrico in Kokro. Ob obilnih padavinah so dih jemajoči slapovi, med katerimi izstopa Rinka, in soteski Predaselj in Lučke Bele. Oko se spočije v umirjenih vodah jezer (npr. Črnava, Planšarsko jezero ...).

Svojevrstna posebnost sta termalna voda v Termah Snovik in živa voda iz Tunjic z izjemno energijsko močjo.

Podzemne jame odstirajo skrivnosti davnega dviganja gorovij, milijonletnega nastajanja kapnikov, življenja ledenodobnih lovcev in jamskih živali, do življenjskih zgodb ljudi, ki so še pred sto leti živeli v jamah. Z vodniki se lahko podajo obiskovalci na raziskovanje Snežne jame v Raduhi, Potočke zijavke, Kamniške jame ali na primer jam Vetrnic. Nahajališči fosilov v Solčavi in na Jezerskem predstavljata posebnost v svetovnem merilu.

Zgodbe Kamniško-Savinjskih Alp je zapisal tudi človek. Nad prostranimi gozdovi se proti goram dvigajo gorski pašniki s preprostimi lesenimi stavbami, ki pričajo o nekdanjem pašništvu, pomembni tradicionalni dejavnosti v Alpah. Svojevrsten simbol pašništva v tem delu Alp je Velika planina, izjemna je tudi še ohranjena avtohtona jezersko-solčavska pasma ovac.

Turisti so že davno odkrili lepote tega dela Slovenije. Potencial za povezovanje so prepoznale tudi občine Kamnik, Luče, Solčava, Jezersko, Preddvor in Cerklje, ki so od leta 2016 povezane v Združenje Kamniško-Savinjske Alpe. Sodelujejo predvsem na področju turizma in se navzven predstavljamo pod skupno blagovno znamko Kamniško-Savinjske Alpe, razvijajo pa tudi skupne turistične produkte. Gore so jim skupne, a so jih doslej zaradi geografskih preprek pogosto tudi ločevale. Prav voda, ki se nahaja v nedrjih gora, je njihova povezovalna točka in potencial za skupni nadaljnji razvoj.

Povzeto po:

<http://kamnik-savinja-alps.com/>

https://sl.wikipedia.org/wiki/Kamniško-Savinjske_Alpe

Foto: Rajko Slapnik

2. ANALIZA VODNIH VIROV V KAMNIŠKO-SAVINJSKIH ALPAH

Rajko Slapnik in Vid Kregar, Jamarski klub Kamnik

Jamarski klub Kamnik je v drugi polovici leta 2017 in v letu 2018 na širšem območju Kamniško-Savinskih Alp izbral glede na določene kriterije izbral kar 72 vodnih virov, jih pregledal, geokodiral, opisal, fotodokumentiral, dvakrat izmeril fizikalno kemijske parametre, vzel vzorce za mikrobiološke analize in opravil biološke raziskave.

Lokacije vzorčenj

Na območju Jezerskega in doline Kokre, Preddvora in Cerkelj, ki ga pokriva projektni partner Lokalna akcijska skupina Gorenjska košarica, je bilo lociranih in analiziranih 18 vodnih teles: 14 izvirov, 3 potoke in 1 jezero. Slap Čedca je bil zaradi popolne izsušitve izločen iz seznama; k naboru je bil tako dodan izvir Jagodic-Doblič, ki je povsem odgovarjal kriterijem prvotnega seznama.

Za Lokalno akcijsko skupino Srce Slovenije je bilo na območjih dolin Kamniške Bistrice, Bistričice, Tunjščice, Velike planine ter v sredogorju kamniškega dela Kamniško-Savinjskih Alp vzorčenih 24 vodnih teles: 21 izvirov, 2 potoka in 1 ledišče.

Na območju Lokalne akcijske skupine Zgornje Savinjske in Šaleške doline je bilo v povirnem delu Savinje, Lučke Bele in izvirov okrog Ljubnega ovrednotenih 30 vodnih teles: 14 izvirov, 8 kaptiranih izvirov in 8 potokov.

Analize vode

V zaključnih poročilih (Slapnik&Kregar 2018; 2018A; 2018B) so bili geološko, geografsko, opisno in fotografsko predstavljeni posamezni vodni viri, opisane metode merjenj fizikalno kemijskih lastnosti, metodologija jemanja vzorcev vod za mikrobiološke analize in metode biološkega vzorčevanja izvirov, potokov, zajetij.

V Jamarskem klubu Kamnik so pregledali naslednje fizikalno-kemijske lastnosti vode:

- pretok vode;
- temperatura vode in zraka;
- električna prevodnost;
- redoks potencial;
- TDS delci;
- raztopljeni kisik;
- pH vrednost (koncentracija vodikovih ionov);
- nitrati (NO₃);
- amonij (NH₄⁺);
- sulfati (SO₄²⁻).

Mikrobiološke analize vode so vključevale ugotavljanje:

- *Escherichia coli*;
- koliformne bakterije;
- število kolonij pri 22° C;
- število kolonij pri 37° C.

Biološke raziskave so temeljile na ugotavljanju prisotnosti bioindikatorskih vrst, med katere sodijo tudi podzemeljske in izvirske vrste polžev in sladkovodnih školjk. Njihov obstoj je močno odvisen od okoljskih dejavnikov, ki lahko zelo spremenijo njihov medij, v našem primeru vodo, v kateri živijo. Praviloma skoraj vse podzemeljske in izvirske vrste polžev in sladkovodnih školjk živijo v čistih, naravnih in neonesnaženih vodah. Malo je vrst, ki so sposobne preživeti večja trenutna ali daljša onesnaževanja voda, v katerih živijo. Njihovo pojavljanje v podzemskih in izvirskih vodah potrjuje naravni značaj vode skozi daljše časovno obdobje.

Pretoki vode so bili ocenjeni na osnovi količine vode, hitrosti toka in tovrstnih izkušenj iz preteklosti. Temperature zraka in vode so bile izmerjene s preciznim prenosnim

termometrom z zložljivo vbojno sondo Tip: TLC 1598. Prevodnosti in količine raztopljenih delcev v vodi so bile izmerjene z merilnim inštrumentom EC/TDS meter AD-31.

S prenosnim merilnikom STAR A 3295 za določevanje pH/ISE/COND/DO/RDO in ustreznimi sondami je bil izmerjen redoks potencial (sonda: ORP/ATC Triode: 9179BNMD), električna prevodnost in količina raztopljenih delcev v vodi (TDS) (sonda: 013010MD Orion), vsebnost kisika in nasičenost s kisikom (sonda: Orion RDO : 087100MD) in pH (sonda: ROSS ultra pH/ATC Triode: 8107UWMMD Orion).

Z VIS spektrofotometrom HACH-LANGE, model DR-1900 je bila izmerjena vsebnost nitratov (NO₃⁻) (LCK-339 kivet test Nitrat Merilno območje: 0,23 – 15,50 mg/l NO₃-N), sulfatov (SO₄²⁻) (LCK-153 kivet test Sulfat Merilno območje: 40-150 mg/l SO₄²⁻) in amonijev ion (NH₄⁺) (LCK-303 kivet test Amonij Merilno območje: 2 – 47 mg/l NH₄-N).

Mikrobiološke analize je izvajal Center za mikrobiološke analize živil, vod in drugih vzorcev okolja Nacionalnega laboratorija za zdravje, okolje in hrano (NLZOH) v Ljubljani. Ugotavljal je prisotnost bakterij *Escherichia coli*, koliformne bakterije, skupno število mikroorganizmov pri 37° C in skupno število mikroorganizmov pri 22° C, kar je v skladu z rednimi preiskavami po veljavnem Pravilniku o pitni vodi. Vsi vzorci vode so bili po odvzemu v najkrajšem možnem času dostavljeni v laboratorij.

Malakološke raziskave so bile izvedene po ustaljenih in standartiziranih metodah. Žive polžke so člani Jamarskega kluba Kamnik nabirali po skalah ter na kamnih v potokih in v izvirih. Nabrane primerke so transportirali v hladilni torbi do laboratorija, kjer smo jih pod stereo mikroskopom določili. V izvirih so na zaklonjenih mestih vzeli naplavine in fini material, jih presejali skozi sita različnih velikosti por, posušili in ponovno z odcejanjem izločili polžje hišice in lupinice školjk. Za determinacijo so uporabili določevalne ključe (Bole, 1969, 1970; Bole & Velkoverh 1986; Glöer, 2002; Welter-Schultes, 2012) in primerjalni material iz malakološke zbirke Rajka Slapnika. Ves nabrani material je shranjen v Malakološki zbirki Rajka Slapnika (MZRS).

Rezultati raziskave

V Rezultatih so v tabelah in grafih predstavljene izmerjene vrednosti fizikalno kemijskih lastnosti vod, vrednosti mikrobioloških merjenj in seznam in število bioindikatorskih vrst polžev in sladkovodnih školjk.

Rezultati dobljeni pri dvakratnem merjenju fizikalno-kemijskih in mikrobioloških lastnosti vzorčevanih izvirskih vod in vod iz zajetij ter potokov značilno kažejo na prisotnost človekove dejavnosti, ki se kaže na povečani koncentraciji nitratov v vodi, večjem številu bakterij *Escheria coli* in koliformnih bakterij. V večini primerov so bile analizirane vode izredno kvalitetne (Tabele, Grafi). Nitrati, ki so bili zaznani v minimalni količini (pod 1 mg/L), izključujejo kakršnokoli drugo onesnaževanje, povezano s človekovo dejavnostjo. Tudi minimalna prisotnost bakterij *Escheria coli* (manj kot 4) ni nujno direktno povezana s človeškim onesnaževanjem. Vse ostale višje vrednosti pa so že posledica raznih onesnaženj, povezanih s človeško dejavnostjo. Dobljeni rezultati potrjujejo veliko občutljivost vodnih sistemov na kakršnokoli onesnaženje, ki se pojavi v povirnih delih vodotokov in so trenutne narave. V primerih, kjer so zaznane grožnje, ne morejo karakterizirati vodnega vira za daljše časovno obdobje.

V oceni kemijskega stanja podzemne vode za obdobje 2006-2016 (ARSO, 2017) je na območju Kamniško-Savinjskih Alp navedenih 8 merilnih mest, v katerih so ugotovili v letih 2006, 2007, 2008, 2012 in 2016 dobro kemijsko stanje. Za 3 izmed 8 merilnih mest so ugotavljali kvaliteto vode tudi v Jamarskem klubu Kamnik. Ugotovljeno je bilo, da v izviru Kamniške Bistrice, v izviru Črne v Logarski dolini in v izviru Lučnice rezultati niso bistveno drugačni od rezultatov, ki jih je dobil ARSO za obdobje 10 let.

Literatura:

Slapnik R. & V Kregar (2018) Zaključno poročilo o o izvedbi aktivnosti »Analiza vodnih virov« v okviru projekta »Vodne zgodbe Kamniško-Savinjskih Alp«. Zaključno poročilo – LAS Gorenjska košarica, Jamarski klub Kamnik, 74 str., Priloge 1- 6.

Slapnik R. & V Kregar (2018A) Zaključno poročilo o o izvedbi aktivnosti »Analiza vodnih virov« v okviru projekta »Vodne zgodbe Kamniško-Savinjskih Alp«. – Las Srce Slovenije, Jamarski klub Kamnik 83 str., Priloge 1 -13

Slapnik R. & V Kregar (2018B) Zaključno poročilo o o izvedbi aktivnosti »Analiza vodnih virov« v okviru projekta »Vodne zgodbe Kamniško-Savinjskih Alp«. Zaključno poročilo – LAS Zgornje Savinjske in Šaleške doline, Jamarski klub Kamnik, 96 str., Priloge 1 -8.

Foto: Mitja Bratun

3. VODNE ZGODBE KAMNIŠKO-SAVINJSKIH ALP

Marko in Jernej Slapnik, Zavod Poseben dan

Voda ni le za pitje ali umivanje.

Voda ima svojega duha. Voda je živa.

Voda ve kako ravnate z njo, voda vas pozna.

Tudi vi bi jo morali spoznati.

(Wabinoquay Otsoquaykwhan, ljudstvo Anishinaabe)

Kratke različice vodnih zgodb naj vas zmamijo, da se nam pridružite ob vodnih poteh; da doživite delček skrivnostnega vodnega kroga v Kamniško-Savinjskih Alpah in se prepustite blagodejnim energijam narave. Začutite veličino Kamniško-Savinjskih Alp, ki kot izjemen vodni stolp bdijo nad dolinami in napajajo življenje.

Ob vodnih poteh spletamo venec vodnih zgodb, ki povezujejo območja, ljudi in dogodke - kot prstan okrog Kamniško-Savinjskih Alp.

Ko so se mogočne gore postopoma dvignile iz nekdanjega Tetidinega morja, so dvignile tudi ostanke morskega življenja. Med spreminjanjem gora se počasi razgaljajo skrivnosti davne preteklosti. Tako so vztrajni raziskovalci v Kamniško-Savinjskih Alpah odkrili izjemne fosile srednje triasnih vretenčarjev, ki so podobni dinosavrom, pa tudi najstarejše fosile morskih

konjičkov. S podobami, kakršne danes vidujemo v fosilnih ostankih, so že v preteklosti upodabljali zmaje in druga bajeslovna bitja, ki so posebno imela mogočne sile narave.

Na območju Kamniško-Savinjskih Alp so v jezerih in gorah živeli vsaj trije zmaji. Na Solčavski strani je bilo jezero v Matkovem kotu, kjer je prebival Lintver. Na kamniškem koncu Alp sta bila kar dva zmaja, eden v jezeru in drugi pod Kamniškim vrhom. Na Jezerskem je bilo veliko ledeniško jezero, a menda brez zmaja. Zmajem se je pridružila tudi velika riba Faronika, ki drži svet na svojem hrbtu. Morda so prav ti zmaji in riba Faronika povzročili velik potres, med katerim so jezera odtekla in poplavela vse pod seboj. Zmajeve kosti so še dolgo ležale na več mestih po dolinah. Menda pa v velikem podzemnem jezeru v Olševi še vedno živi zmaj. Na Solčavskem domačini v strahu molijo, da se jezero morda nekoč ne razlije na njihovo stran gore.

Voda v Kamniško-Savinjskih Alpah že tisočletja omogoča življenje. Ljudje pa so njene hitre silne spremembe velikokrat doželi kot katastrofe. Prav bi bilo, da se vendarle naučimo opazovati naravo in spoštovati vodo, njene naravne poti in pozitivne lastnosti, ki jih prinaša ljudem in vsem živim bitjem. Vode ne moremo ukrotiti, lahko pa jo spoznamo in prilagodimo svoja ravnanja.

Foto: M. Cerar

3. 1. VODNE ZGODBE ZGORNJE SAVINJSKE DOLINE

REKA SAVINJA

Savinja se pretaka v večnem krogu voda - med igrivimi doživetji in trpkimi spomini ...

... in pripoveduje:

Ko najdem izhod iz podzemnih labirintov apnenčastih skladov, se nad mano odpre nebo. Naužijem se svetlobe, zajamem svež gorski zrak in se spustim preko veličastnega slapu Rinka. Kmalu me grušči povabijo na podzemno pot, kjer v svoje vode sprejemam majhne potočke izpod vršacev Kamniško-Savinjskih Alp. Pod velikim balvanom me jezerske gline usmerijo navzgor, spet ugledam svetlobo sonca in naprej tečem po površju. Pridruži se mi potok in skupaj kot reka Savinja odtečeva v svet. Domala na vsakem kilometru se mi pridruži nov izvir, potok ali reka. Tu v mojem povirju še švigajo sem in tja potočne postrvi, izpod kamnov kdaj prileze potočni rak, ljudje se ob globokem pogledu v moje vode umirijo ter v odsevu sveta najdejo svojo pot.

Pred leti so me zavarovali od izvira do Ljubnega. A to bo premalo, če se kmalu ne zavejo, da je treba čiste vode varovati ves čas. Zato kdaj opozorim: »Očistite te smrdljive pritoke, da ne zastrupljajo življenja v mojih vodah!« Drugič pa enostavno odplaknem smrdljivce z velikimi valovi.

Nekdaj so moč mojih vod blažili jezovi in travniki, preko katerih sem se razlila ob visokih vodah. Vmes sem gnala žage, mline in elektrarne, danes poganjam le še slednje. Veliko lesa sem ponesla v svet na svojih valovih; s planin hlode in od žag naprej splave vse do Save. Bilo je veselo in vriskajoče, a tudi trpki spomini se rišejo vmes.

V toplem poletju se smeh in veselje razlegata ob mojih poteh. Ko s čolni drsijo po moji gladini, ko se navdušeni pogledi ribičev ujamejo s tolmuni, se veselim teh radoživih človeških igrarij. Naj se naužijejo življenja, naj se veselijo, da le spoštujejo mojo naravno strugo in čiste vode v njej. Po sto kilometrih bom pri sestri Savi in skupaj bova tekli naprej, a se bom preko neba kmalu spet vrnila v domače izvire Kamniško-Savinjskih Alp.

ZA AKTIVNE LJUBITELJE NARAVE IN TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Na Solčavskem zaznaš, da čista voda z gora sprošča, poživlja in že stoletja napaja življenje

Ko se v poletni vročini iz mesta ozrem v mogočne Kamniško-Savinjske Alpe, me kot magnet potegnejo v znan, drugačen svet. Med potjo na Solčavsko vabijo gorski potoki. Spet me prevzame v mladosti izgubljen občutek svežine, ko z dlanjo iz studenca zajameš bistro, čisto vodo.

Sprehodim se po prekrasni dolini. Uživam v slehernem dihu, pogledu in v škrabljanju dežnih kapelj. Šele po obilnem deževju se zavem, koliko izvirov in slapov se vedno znova rojeva ob vznožju gora. Od vsepovsod buči in kipi voda s silno močjo, ki so jo kleni predniki znali spoštljivo uporabiti za svoje potrebe. Domove so postavili tam, kjer jim je voda lahko koristila. Lep primer so kmetije ob Solčavski panoramski poti. S kolesom se vzpenjam skozi sotesko, kjer je nekoč velika skala zadrževala jezero. V tem jezeru je živel Lintver – zmaj, kot prisposoda mogočnih sil narave. Po vzponu prikolesarim okrog ovinka in pred sabo uzrem mogočne vrhove nad Logarsko dolino, Robanovim in Matkovim kotom. Ne vem, kolikokrat sem že doživel ta pogled, a me vedno znova pritegne; kot da po dolgem času spet zrem v obraz dragega prijatelja. Ne potrebujeva besed, v pogledu je vse, kar si imava povedati.

Solčavska panoramska pot vodi k prijateljem, do dih jemajočih pogledov, do močnega okusa železove kisle vode in ujetega spomina prazgodovine. Površinske vode se stekajo s starih nepropustnih kamnin na mlajše, karbonatne, in v njih že tisočletja širijo poti v notranjost gora.

Stoletje so vode izpod Olševe gnale tehnično mojstrovino Macesnikove domačije.

Ja, predniki so znali opazovati naravo in z njo živeti. Vedeli so, da voda potrebuje prostor, da umiri svoj tok in vedeli so, kako usmeriti delček vodne sile, da jim izboljša kvaliteto življenja.

»Pa se prikaže Lintver in prekljuva steno, da voda odteče,« pravijo in pojavi se Macesnikov plaz, ki polzi in grozi. Vztrajna moč vode spominja na zmaja, ki kolovrati okrog in podira.

Jaz pa se pod slapom Rinka v pršenju vodnih kapljic spet napolnim z energijo in ob izviru Črne misli umirim v zavedanju čiste, žive vode z gora, ki sprošča, poživlja in polni življenje.

ZA AKTIVNE OBISKOVALCE GORA IN LJUBITELJE ŠPORTOV V NARAVI

V Lučah je v bistrich vodah vtisnjen spomin skalnih globin.

Ko na Kranjskem Raku po strmem vzponu zmagoslavno stopim s kolesa in se ozrem proti Dleskovški planoti, mi spomin zaplava nazaj v čas, ko me je stara mama držala na kolenih in pripovedovala svojo zgodbo. Govorila je o trdem življenju nosačke. Kot mlado dekle je prvič nesla tovor v Kamnik, veliko let kasneje pa je svojo zadnjo nošnjo naredila iz Luč v Ljubljano. V Ljubljansko nadškofijo je v postnem času nesla žive ribe. Kot nalašč za post – dolga pot s težkim košem skoraj polnim vode in z ribami v njem.

Kakor je koš stare mame zadrževal vodo, tako tudi Dleskovška planota v svojem podzemnem rezervoarju zadržuje velike količine vode. Na sicer suhi planoti nas ledinska imena opominjajo, kje je moč najti vodo. Tam blizu so pašne planine: Jezerca, Vodole in Vodotočnik. Iz gromozanskega rezervoarja tečejo podzemne vode v vse smeri: v Robanov kot, v Pečovske studence in izvire pri Igli.

Tudi s sosednje Raduhe že milijone let odtekajo vode v podzemlje, raztapljajo apnenčasto kamnino in v kraškem svetu ustvarjajo čudovite oblike. Lep dokaz tega je Snežna jama, velika jama z ledenimi in pravimi kapniki, ki so na tej višini nekaj neobičajnega. Ta snežna lepotica je najlepša v soju karbidnih svetilk; tiha, skrivnostna, ravno prav temna – čarobna.

Med spustom v dolino se zapletem v pogovor z domačinom in izvem, *»kako se je nekoč velikanska riba zagostila v mlinskem žlebu. Voda je bila v žleb speljana naravnost iz izvira, torej je lahko riba priplavala v izvir le iz ogromnega podzemnega jezera, ki se skriva pod goro Rogatec«*. O zadrževalniku vode v kraškem podzemlju slišim tudi med obiskom soteske Brlogi v spremstvu izkušenih domačih vodnikov. V stalnih ali občasnih izvirih privre voda na dan ob vznožju gora in nosi s sabo v svet spomin skalnih globin. Navdušujejo me odkrivanja vodnih poti, zato si naslednjič zagotovo privoščim tudi vodna doživetja na Savinji ob vožnji s kajakom ali raftom, vabijo pa me tudi avanture ob odkrivanju ozkih sotesk gorskih potokov.

Po polnem dnevu zvečer za umiritev posedim ob sotočju Savinje in Lučnice, ki že tisočletja sooblikujeta krajino. Opazujem lahne valove in ribiča, ki lovi in spušča ribe nazaj v vodo. S pogledom iščem v reki potočne postrvi, take z rdečimi pikami, kakršne je nekoč v Ljubljano nosila tudi moja stara mama.

ZA LJUBITELJE VODNIH ŠPORTOV IN ETNOLOŠKE DEDIŠČINE

Na Ljubnem Savinja že stoletja skrbi za blaginjo, spodbuja življenje in ga polni z veseljem.

»Hooorruk! Hooorruk! Humplaj, Anza, humplaj,« je včasih s svojimi flosarskimi vzkliki zbujal pozornost moj dedek. Ko sva skupaj sedla na breg Savinje, mi je pripovedoval o trdem življenju plavcev lesa in flosarjev, ki so na vodnih valovih usmerjali hlode in krmarili flose.

Dedek se je najraje razgovoril o svojih flosarskih doživetjih, zato mi je večkrat pokazal, kje so včasih zvezani flosi čakali dovolj visoke vode. Več kot trideset jih je bilo hkrati pripravljenih

na bregu in ko je taljenje snega ali obilno deževje napolnilo strugo, je bil čas za rajžo po Savinji in Savi do Zagreba, včasih celo do Beograda in naprej.

Ribe so bile pogosto na flosarskem jedilniku. Menda je Jezernik velikokrat prinesel črne postrvi iz potoka Sopot v Teru, ki so bile odličnega okusa. Danes ribiči na Savinji uživajo v enem od najboljših ribolovnih revirjev v Sloveniji.

Zadnje deževje je dvignilo vodo v Savinji in bo kot nalašč za spust s kajakom. Za jutri nagovorim prijatelje, da se po reki spustimo še z raftom. Fantje, ki ponujajo doživetja na Savinji, so mi ponudili tudi vožnjo z bellyak-om. Na poseben plastični čoln ležeš na trebuh in se z glavo naprej spuščáš po reki. Namesto z veslom se poganjaš z rokami. Pristna, bližnja izkušnja reke »noro fajn«! Med mojim kratkim aktivnim oddihom načrtujem še pohod na Travnik in preko Komna do spečega vulkana Smrekovec, ki je bil med delovanjem še pod gladino tedanjega morja. Že dolgo si želim obiskati slap na potoku Sopot nad Ljubnim, ki ob obilnem deževju privre iz podzemlja kraške planote Golte.

Posedim ob Savinji in pomislim na dedka, ki ga na žalost ni več ob meni. Ostajajo pa njegove zgodbe o življenju z reko Savinjo, ki v teh krajih že stoletja skrbi za blaginjo, spodbuja življenje in ga polni z veseljem.

Foto: Mitja Bratun

3. 2. VODNE ZGODBE KAMNIŠKIH PLANIN

KAMNIŠKA BISTRICA

Bistra voda s Kamniških planin se pretaka v vodnem krogu in vedno znova sooblikuje podobe krajine in ljudi

Vode Kamniških planin so na tisočletnih vodnih poteh vtisnile neizbrisen pečat davnine. Včasih kot mirni potočki, včasih peneči in hrumeči hudourniki sooblikujejo podobe krajine in ljudi. Voda z gora še nosi spomin na nekdanje Kamniško jezero in zgodbo o zmaju, ki je živel v njem. Je za razlitje jezera kriv on ali pa drugi zmaj - Lintvern, ki je živel v skalovju? Morda pa tudi riba Faronika, ki nosi svet na svojem hrbtu?

Globoko se vtisnejo v spomin pripovedi domačinov, ki jim je mar in želijo prispevati svoj del k poznavanju domačega okolja in duha kraja. Številne bajke in pripovedke govorijo o velikem podzemnem jezeru v osrčju Kamniško-Savinjskih Alp. »*Jezero pod Vel'ko planino hrani približno 4 milijone kubičnih metrov vode ...*« pravijo jamarji, ki raziskujejo nekdanje vodne poti in so med številnimi raziskanimi jamami, najbolj ponosni na Kamniško jamo z aragonitni kristali v obliki ježkov.

Da so po teh gorah že v stari kameni dobi hodili ljudje, pričajo najdbe iz Mokriške ali Medvedje jame na vzhodnem pobočju Mokrice. Arheologi so odkrili sledi bivališča

ledenodobnih lovcev – koščene konice in kamnita orodja, pa tudi številne kosti jamskih medvedov, volkov, kozorogov in jamskih levov. Zagotovo je že kamenodobni lovec zajemal vodo iz pritokov Kamniške Bistrice, občudoval njene globoke soteske ali tiho opazoval orle ob slapu Vorglše. Kdo ve, kaj vse so tu počeli ljudje pred več kot 30 tisoč leti? Danes pa nam med sprehodom po Koželjevi poti Kamniška Bistrica zlahka priraste k srcu. Med sprehajanjem ob bistri reki lahko razumeš, zakaj ji pravijo tudi zelena os kamniško-domžalske regije. Celotno porečje Kamniške Bistrice obsega dobrih 500 kvadratnih kilometrov. Ogromen bazen, ni kaj. Že v preteklosti so bili ljudje tu upravičeno ponosni na »kot solza čisto vodo izpod Kamniških planin«. S skupnimi močmi nam bo v tem bazenu uspelo ohraniti čisto vodo, s katero se bodo lahko ponašali tudi prihodnji rodovi.

ZA OTROKE IN DRUŽINE Z OTROKI

Vode v naročju Kamniških planin šepetajo izročilo mitov iz pradavnin

Ali verjamete, da je bilo nekoč tukaj Tetidino morje? Ne? O, le verjemite, saj so vztrajni raziskovalci na Tunjiškem gričevju našli fosilne ostanke rib, polžev in školjk, ki so živele v tem morju pred 12 milijoni let! Našli pa so tudi najstarejše fosile morskih konjičkov na svetu!

Bi verjeli, da je bilo tukaj, kjer je mesto Kamnik, nekdanje veliko jezero? In da je v njem prebival zmaj? Prvo zagotovo drži, drugo pa ... kdo ve?

Podobe izumrlih ledenodobnih živali so ostale zarisane v praspominu ljudi. Oživele so ob najdbah okostja mamuta v Nevljah, jamskih medvedov, jamskih levov in drugih strah vzbujajočih bitij. V ljudskih pripovedkah je zakoreninjeno prepričanje, da so bili najstrašnejši med vsemi divjimi bitji prav zmaji, ki so, če odštejemo človeka, na svetu povzročili največ gorja.

Zmaj se je v vodi nekoč tako divje premetaval, da je razbil skalo, ki je zadrževala jezero. Voda je z divjimi pljuski podirala vse pred seboj in se razlila po Mengeškem polju. Ampak zmaj v Kamniškem jezeru ni bil edini, ki so se ga ljudje takrat bali. V jamah pod Kamniškim vrhom je živel še en zmaj ali lintvern, ki je nekoč skočil iz gore, da se je za njim vse podiralo. Zna biti, da so naenkrat divjali okrog vsi bližnji zmaji, oba kamniška in tisti s Solčavskega, in je zato leta 1348 nastal največji potres v deželah Koroške, Kranjske in Štajerske, ki je povzročil razlitje jezer v Kamniško-Savinjskih Alpah in širše. Lahko pa je k velikemu potresu pripomogla tudi riba Faronika, ki je na svojem hrbtu nosila ves svet in je menda že z zamahom repa lahko povzročila potres.

V Kamniku so nekdanjo podobo ribe Faronike nadomestile pripovedke o ukleti deklici Veroniki z Malega gradu, ki čuva zaklade. Ta deklica s kačjim repom – Veronika je skupaj z dvema zmajema upodobljena v kamniškem grbu in skupaj šepetajo izročilo mitov iz pradavnin.

ZA LJUBITELJE ETNOLOŠKE DEDIŠČINE

Ni vasice brez vodice – voda pod Kamniškimi planinami že stoletja omogoča življenje in preživetje

Ljudje so se nekdanj ustalili le tam, kjer je bila pitna voda, zato so ob vodnih virih rasle kmetije in vasi. Visokogorske pašne planine pa so bile največkrat brez površinske vode. Ko je poleti na planinah nastopila suša, so jo pastirji našli v podzemnih kraških jamah – vetrnicah, v katerih se zadržujeta »večni« sneg in led. Z »golcarskimi« sanmi so vozili velike, težke kose ledu iz vetrnic v pastirske bajte in jih stalili.

Med pastirji je bil tudi Bosov Tine, ki je že kot devetletni fantič pasel drobnico in oblezel vse strmine pod Mokrico – kasneje je postal poznan gorski vodnik, reševalec in lovec. Tine se je kmalu pridružil drvarjem in plavcem v Bistrici. Plavčevo glavno orodje je bil kavelj - »ak«, nasajen na dolgem ročaju. Najbolj težavno je bilo plavljenje skozi ozko globoko sotesko v Malem in Velikem Predaslju. Kadar so se hlodi med plavljenjem zagostili v soteski, so lahkega in spretnega plavca, kakršen je bil Tine, navezali na vrv in ga spustili nad reko. To je bilo smrtno nevarno početje. Ko je z »akom« sprostil zagosten les, so ga morali hitro dvigniti, da ga ne bi poškodovali težki hlodi, ki so imeli v deroči vodi soteske veliko moč.

Usodna povezanost ljudi z gorami in vodo že stoletja omogoča življenje in preživetje pod kamniškimi planinami. Z močjo vode so nekdanj mleli žito, spravljali in žagali les, še danes je voda vir električne energije. Tam v povirju Kamniške Bistrice še tečejo potoki čiste pitne vode, ki bo tudi v prihodnje tesno povezana z usodami ljudi in drugih živih bitij. Biološke analize malih jamskih vodnih polžev pričajo o konstantno kvalitetni čisti vodi. Nam bo uspelo tâko ohraniti tudi v prihodnje?

ZA AKTIVNE GOSTE, KI V NARAVI SKRBIJO ZA ZDRAVJE IN DOBRO POČUTJE

Voda z gora nosi zdravje in dobro počutje

Ni res, da smo po napornem delovniku samo v današnjem času željni oddiha, krepitve telesne odpornosti in mirnega počitka. Kje pa! Prisluhnite zgodbi, ki me je navdušila in verjamem, da bo tudi vas:

V Kamniku so prvo kopališče uredili že sredi 14. stoletja, saj so se ljudje želeli s pogostim kopanjem ubraniti kuge. Ko pa se je strah pred kugo polegel, so tudi javna kopališča na Kranjskem po večini propadla. Na istem mestu, ob sotočju Bistrice in Nevljice, je kamniški podjetnik Alojz Prašnikar leta 1876 zgradil kopališče in vodno zdravilišče – Kurhaus, ki ga je obiskal tudi cesar Franc Jožef. Imeli so vse priprave za uporabo vodnega zdravljenja z elektroterapijo in masažo. Kopališče Kamnik je bilo ob koncu 19. stoletja turistično skoraj tako zanimivo kot Bled.

Leta 1891 so v Kurhausu uvedli zelo priljubljen Kneippov način zdravljenja. Knajpanje je temeljilo na krepitvi organizma z boso hojo in na zdravljenju z vodo, ki so jo uporabljali za polivanje, umivanje, obvezovanje, kopeli, kot paro in pijačo. Sebastian Kneipp je javno

priporočal knajpanje v Kamniku in Prašnikarju pošiljal usposobljene zdravnike. Kamnik se je takrat uvrstil med najimnitnejša vodna zdravilišča.

Zanimivo, kako je umno koriščenje vode pripomoglo k razvoju kraja in to pred več kot 100 leti. A tudi danes se tam okrog dogajajo zanimive stvari. V Tunjicah je Zdravilni gaj, kjer je eno od sedmih odkritih nahajališč vode z nespremenljivo površinsko napetostjo na svetu! V tej živi vodi je kar 75 za telo pomembnih obstojnih elementov, ki ohranjajo optimalno raven življenjske energije.

Odločil sem se: šel bom v Tunjice na terapijo sproščanja, obiskal naravne vodne vire v dolini Kamniške Bistrice in tako bom nared za aktivno sproščanje in knajpanje v Termah Snovik, saj je bila njihova termalna voda razglašena za naravno zdravilno sredstvo.

Foto: Jošt Gantar

3. 3. ZGODBE Z GORENJSKE STRANI KAMNIŠKO-SAVINJSKIH ALP

DVE GORENJSKI REKI KOKRA IN PŠATA

Pripoved gorskih rek je kot šepet modrosti

Čiste vode iz osrčja Kamniško-Savinjskih Alp polnijo gorske potoke, ki se preko brzic in slapov stekajo v doline. Na svoji poti nekje izločajo sigo, ki raste in ustvarja privlačne kamnite podobe, druge pa že tisočletja dolbejo globoke soteske in ustvarjajo igrive brzice, ljudem v veselje in izziv. Čiste pitne vode polnijo doline z življenjem in dehtenjem, prinašajo ljudem zdravje v kakovostno bivalno okolje. Potoki in reke nam med šumenjem marsikaj povedo, vredno jim je prisluhniti.

»Ime mi je Kokra. Rojena sem na Jezerskem, kjer se stikata afriška in evrazijska litosferska plošča. Dolga sem 36 kilometrov in se v Kranju pridružim večji sestri Savi.« Takšne besede so »Kokri na jezik položili« snovalci sprehajalne učne poti ob Kokri, v kraju Visoko pri Kranju. Reka nadaljuje: *»Po značaju sem bolj muhasta, včasih majhna in pohlevna, včasih pa divja in uničujoča ...«* Pripoveduje o visokih vodah, škarpah in jezovih, o mlinih in žagah. *»Zdaj, prosim, me pustite pri miru, da v miru opravljam naloge, ki mi jih je zaupala mati narava, da*

bom skrbela za loge, loke in tolmane, da bodo živali in rastline v miru živele. Obljubim vam, da me boste imeli tâko, kot sem bila včasih, še rajši,» končuje svojo pripoved reka Kokra.

Podobno bi lahko povedala tudi Pšata ali katera druga alpska reka. Podobne so, pa vendar v mnogočem različne. Pšata izvira pod Krvavcem v tipičnem kraškem izviru, ki ima že pregovorno dobro vodo, da hodijo domačini s posodami ponjo k izviru. Pšata teče med vršaji treh rek Kokre, Kamniške Bistrice in Save. Je najdaljši pritok Kamniške Bistrice in obsega več kot četrtno vodozbirnega območja.

Potoki na gorenjski strani Kamniško-Savinjskih Alp polnijo tudi jezera in ribnike, ki so jih uredili ljudje in spominjajo na nekdanja velika ledeniška jezera. Ljudje so nekdanj znali opazovati potoke in reke, vedeli so, da voda prinaša življenje, a lahko, če z njo ne ravnaš spoštljivo, pokaže tudi svojo divjo plat.

ZA AKTIVNE POHODNIKE IN PLANINCE

Voda z gora že tisočletja, pa tudi danes ustvarja kamnine in spreminja podobe krajine – nam v veselje in izziv

Ali ste vedeli, da so gorski studenci Kamniško-Savinjskih Alp eni najčistejših v vsem alpskem prostoru? Njihove poti so nadvse skrivnostne. Stekajo se po nepreglednem podzemnem labirintu, ki so ga nekdanje vode izdolble v trdnem mozaiku kamnin. Tudi v povodju reke Kokre je v kamninah in fosilnih ostankih zapisana bogata geološka preteklost. Najstarejša kamnina na Jezerskem je stara 400 milijonov let. V dolini Komatevre, kjer izvira reka Kokra, pa najmlajša kamnina šele nastaja, dobesedno pred našimi očmi. V lehnjakotvornih izvirih voda teče preko odmrlih rastlin in odlaga kalcit, ki raste podobno kot na kapnikih. V znamenitem kamnolomu lehnjaka je moč najti fosile v skoraj vsakem kosu odlomljene kamnine.

V obdobju ledenih dob so številni ledeniki izpod vrhov Grintovcev med polzenjem v doline močno preoblikovali pokrajino. Ledenik pod Skuto ostaja eden od dveh ledenikov v Sloveniji, kjer zmrznjena tisočletna voda še kljubuje segrevanju ozračja. Najbolj jugovzhodni alpski ledenik leži pod senčnimi severnimi stenami Skute in Kranjske Rinke. Debelina ledu se počasi, a vztrajno tanjša. Površina ledenika pa se je med letoma 1948 in 2017 skoraj prepolovila in danes meri le še 1,7 hektara. Pod ledenikom se snežišča, turnim smučarjem v veselje, zadržijo do sredine poletja. Manj ekstremni alpski smučarji se lahko belih strmin naužijejo na bližnjem, večkrat nagrajenem, urejenem smučišču Krvavec. Lepo urejene proge za tek na smučeh po dolini pa tudi strma pobočja vabijo ljubitelje gorskega sveta v naročje zasneženih planin in gora. Tja, kjer se kalijo svetovno znani ekstremni smučarji. Bratje Karničar so smučali z vrhov sedem- in osem-tisočakov in se s prvenstvenimi spusti skupaj z drugimi zapisali v svetovno alpinistično zgodovino. Davo Karničar se je leta 2000 kot prvi na svetu s smučmi spustil z Mount Everest, najvišje gore na svetu.

Snežišča, ki jih pod strmimi stenami ustvarijo snežni plazovi, do sredine poletja napajajo potoke z ledeno mrzlo snežnico. V tisočletjih so vztrajni gorski potoki oblikovali slikovite soteske, ki jih lahko občudujemo v dolini reke Kokre in ob njenih pritokih. Soteska Koritarice ponuja čudovito doživetje, ko se z levega in desnega pobočja v dolino zlivajo stopničasti slapiči. V dolini potoka Vobenca se skriva slap Skok, ki skače v dolino preko dveh stopenj s

skupno višino 72 metrov. Pred nedavnim je bil, z višino 132 metrov, slap Čedca na Jezerskem najvišji slap v Sloveniji. Leta 2008 pa je več zaporednih podorov za vedno spremenilo višino slapu in tok vode.

Voda tudi danes spreminja podobe gora in tudi zato se nam na vsaki poti proti vrhovom odstirajo nova in nova spoznanja. Vedno znova si jih je vredno privoščiti.

ZA VSE, KI ŽELIJO ZAČUTITI BLAGODEJNE UČINKE ALPSKE KLIME IN VODE Z GORA

Naši izviri poživljajo, ohranjajo zdravje in dobro počutje

Ob obisku Jezerskega se le odžejajte z mineralno vodo, ki so jo naši predniki uporabljali za pitje, pa tudi za zdravljenje ljudi in živine. Vedeli so, da pomaga obolelim na srcu, na ožilju in da odlično vpliva na prebavo. Tudi krave so bile menda po pitju bolj zdrave, mleko pa boljšega okusa. Že nekdaj so jo ob obrokih stregli tudi turistom. Zdravilno mineralno vodo, ki izvira nad Ankovo domačijo, je v svojem pisanju v 17. stoletju omenjal že Valvasor.

Naravno zelenje in mokrišča blagodejno vplivajo na počutje, dihalne poti in na oči, zato je bilo Jezersko sredi 20. stoletja priznано klimatsko zdravilišče z bolnico za zdravljenje očesnih bolezni. Že od konca 19. stoletja je Jezersko privlačilo tuje obiskovalce, pred drugo vojno se je v turizmu kosalo celo z Bledom. Tudi v Preddvor sta v začetku 20. stoletja dobra lega in zdrava klima privabljali turiste. Pomanjkanje zdrave pitne vode pa je razvoj turizma močno zavrlo. V tridesetih letih so uredili vodovod s čisto, pitno vodo, po drugi vojni pa še umetno jezero Črnava, kar je botrovalo nadaljnjemu razvoju turizma.

Vodne površine ohranjajo zdravilno klimo kraja in skrbijo za pestrost življenja. Zato jih je potrebno ohraniti in vzdrževati. Velik del varovanih območjih v Kamniško-Savinjskih Alpah je vezan na vodo. Tudi ribnik Češnjevok je del evropsko pomembnega območja za ohranjanje narave, imenovanega Natura 2000. Gozdni potok ob ribniku nudi življenjski prostor velikemu studenčarju, enemu največjih kačjih pastirjev v Evropi. Njegova prisotnost kaže na dobro ohranjenost gozdnih ekosistemov in njihovo naravno delovanje, zato so ga strokovnjaki spoznali za »varuha biotske pestrosti« in ga uvrstili na seznam vrst Natura 2000.

Tudi območje planinskih pašnikov na Krvavcu uvrščamo med ekološko pomembna območja in med območja varovanja posebnih rastlinskih in živalskih vrst. Površinskih voda tu zaradi kraškega sveta ni prav veliko, zato so manjše vodne površine pomembne za napajanje živine. Malo jezero pa služi za umetno zasneževanje smučišča. Ob izviri pod Krvavcem so bogata zajetja pitne vode, za oskrbo večjih naselij Cerklje, Komenda, Vodice, Mengeš in drugih.

Čista pitna voda z gora poživlja in ohranja zdravje prebivalcev in obiskovalcev dolin pod Kamniško-Savinjskimi Alpami.

Jezerca in potoki pišejo zgodbe o življenju pod gorami

Na Jezerskem je nekdanje veliko ledeniško jezero segalo od Ankove kmetije do Mahne peči. V silovitem potresu 1348 se je menda predrla kamnita zapora in voda je počasi odtekla. Kmalu zatem so se nekatere gorske kmetije preselile na dno nekdanjega jezera. Sedanje Planšarsko jezero, v obliki srca, so zajezili domačini v spomin na ledeniško jezero, po katerem je kraj dobil ime. Napaja ga potok Jezernica, ki izvira pod Ravensko Kočno in se na Spodnjem Jezerskem izliva v reko Kokro. Tudi tam pod stenami Kočne je menda podzemno jezero, iz katerega se napajajo studenci čiste pitne vode, ki stalno tečejo, ne glede na sušna obdobja.

Vode talečega snega pa še dodatno napolnijo struge gorskih potokov. Tudi v dolini Kokre in pod Krvavcem so visoke pomladanske vode nekdanj pomagale domačinom plaviti hlode, gnale so mline, žage in elektrarne. Mnogim domačinom je nekdanj vodna sila omogočila delo in preživetje, obiskovalcem pa dandanes ponuja predvsem veselje in dobro počutje. S čudovito naravno kuliso, ki riše svoj odsev na vodni gladini, privabljajo alpska jezera tako domačine, kot tudi obiskovalce. Zaradi privlačnosti za turiste so uredili jezero Črnava v Preddvoru, v bližini gradu Strmol, pa tudi ribnik Češnjek.

Na območju Kamniško-Savinjskih Alp je z jezerci pogosto povezano izročilo o zmajih in njihovi krivdi za velike potrese in poplave. Tako so zmaji menda povzročali težave ljudem na Solčavskem in v Kamniku. Tudi v Trziču je svoje dni razsajal lintvern, ki je letal po Košuti in sprožil v dolino velik del hriba. Domačini ob Kokri so bili zato zelo previdni:

»Ko doseže petelin sedem let, znese jajce, ki pa ni kakor druga jajca. Je namreč trdo in zleze kar samo ob sebi v tla, do vode. Ko je pa godno, se iz njega zvali zmaj ali Lintvern. Nato mladi Lintvern kljuje in kljuje, da kmalu prileze na zemljo. Ko pa se prikaže, lete drevje, skalovje in celo griči nadenj, da bi ga podsuli.

V Kokri je nekdanj razsajal hud vihar in Povšnar, razgledan mož, je precej vedel, kaj to pomeni. Gre gledat in najde petelina, ki je ravno hotel znesti jajce. Pa mož skoči hitro po puško in ga pihne. Sam Bog ve, kako škodo bi bil sicer naredil Lintvern.«

Zato pripovedke z Jezerskega in Preddvora ne govorijo o zmajih, pripovedujejo pa o dobrih vilah, o divji jagi, o zakladih in zlatih luknjah. Največ zapisanih pripovedi obuja spomine na zanimiva doživetja domačinov, njihovo iznajdljivost in hudomušnost. Tudi pastirski škratje nas po Krvavcu popeljejo na potep s pravljimi bitji, ki so nekdanj spremljala pastirje na njihovih poteh in dodobra poznajo sleherno podzemno vodno coprnijo.

Foto: Marko Slapnik

4. TURISTIČNI PRODUKTI

Ivanka Orešnik, LAS Zgornje Savinjske in Šaleške doline, in Mija Bokal, Razvojni center Srca Slovenije

Kamniško-Savinjske Alpe predstavljajo velik potencial za razvoj turizma. Odlično ohranjeno naravno okolje ter pestra kulturna dediščina kar sama kliče k obisku. V časih, ko so po svetu zaloge pitne vode vse bolj omejene, postaja pitna voda vse večja dobrina, ki pa ni nikakor samoumevna. Onesnaženje, ki ga prinaša s seboj tudi turizem, je velik problem in lahko zelo hitro spremeni pitno vodo v neužitno vodo. Zato moramo imeti pri razvoju turistične ponudbe neprestano v mislih, kako razvijati turizem na naravi prijazen način.

Ob vsej raznolikosti ponudbe, ki bi jo lahko ponudili obiskovalce turistične destinacije Kamniško-Savinjske Alpe, je izredno težko izpostaviti tisto, ki bi obiskovalce zares pritegnila k obisku. Tako na območju Zgornje Savinjske doline kot na Kamniškem vodne vire in prezentacijo narave že vključujejo v ponudbo turistične destinacije, vendar je ob preobilici ponudbe težko izstopiti iz povprečja in obiskovalce zares privabiti k obisku. Obiskovalci iščejo posebne, specifične zgodbe in unikatna doživetja, ki jih lahko ponujajo tematsko zasnovani integralni turistični produkti. Vode v različnih oblikah (slapovi, soteske, mlini, jame, reke, potoki ...) so lahko temelj in rdeča nit nadaljnega turističnega razvoja območja, saj so v tem

smislu še slabo izkoriščene. Odzivi kažejo, da je že samo pitje vode neposredno iz izvirov za mnoge obiskovalce edinstveno in nepredstavljivo doživetje, ki jih pritegne. Globalno gledano je namreč to že prava redkost. Kot pomemben element turističnega produkta se kaže tudi pripovedovanje zgodb, ki izvirajo iz lokalnih virov, in so bile povzete v našem projektu. Prepričani smo, da lahko z zgodbami podkovani vodniki pričarajo neponovljivo doživetje za turiste, s prilagoditvami ciljnim skupinam.

Za potrebe priprave turističnega produkta na temo voda, je bila najprej raziskana in preučena ponudba obstoječih turističnih ter ostalih ponudnikov, ki v svojo ponudbo vključujejo vodo. Obenem so bili k sodelovanju povabljeni vsi zainteresirani, tisti, ki ponudbo na temo vode že tržijo ali imajo interes na tem področju. S tem namenom so potekala srečanja, delavnice, terenski ogledi, izmenjava izkušenj in zgodb.

Opredelitev ciljnih skupin

Razvita turistična produkta za Zgornje Savinjsko dolino in Kamniško sta povezana s ciljnim skupinami, za katere so bile pripravljene t. i. vodne zgodbe. Izbranim skupinam je obstoječa in v prihodnje načrtovana ponudba območja najbolj prilagojena.

Za Zgornje Savinjsko dolino so bile opredeljene naslednje ciljne skupine za področje vodne turistične ponudbe:

- aktivni ljubitelji narave in trajnostnega razvoja;
- aktivni obiskovalci, ljubitelji gora in navdušenci nad športi v naravi;
- obiskovalci, ki si želijo spoznavati dediščino, povezano z naravo in uživati v vodnih doživetjih.

Za Kamniško so bile opredeljene naslednje ciljne skupine:

- zainteresirani posamezniki/ raziskovalci, ljubitelji narave in etnološke dediščine;
- otroci, družine z otroki in šolske skupine;
- aktivni gostje za zdravje in dobro počutje v naravi (wellness in selfness).

Turistična produkta namenjamo tako starejšim kot mlajšim aktivnim osebam, ki iščejo pobeg od vsakdanjika, sprostitev v naravi ali pa želijo doživeti nova spoznanja. Produkti se lahko individualno prilagodijo posameznikom, parom, družinam, pa tudi skupinam ljudi.

Na osnovi ugotovitev sta bili za obe destinaciji izpostavljeni dve glavni ciljni skupini in večje število podskupin, s katerimi je potrebno vzpostaviti tržno komunikacijo:

- skupine: različna društva in sekcije, šole, univerze in raziskovalne skupine;
- posamezniki: družine, ki si želijo aktiven dopust, posamezniki, ki si želijo sprostitev od vsakdanjega vrveža, aktivni upokojeanci, ki jih zanimata dediščina.

Turistični produkti

Vsebine, oziroma storitve in izdelki vključeni v turistični produkt na temo vode, sovпада tudi s krovno zgodbo Slovenije: ZELENA, AKTIVNA, ZDRAVA. V navezavi s tem bi bilo primerno vodne zgodbe navezati na krovno zgodbo Slovenije.

Glede na nabor ciljnih skupin in podskupin so bili pripravljene različni turistični programi za zgoraj opredeljene ciljne skupine, za ostale ciljne skupine bo potrebna prilagoditev.

Predhodno zasnovane zgodbe so bile uporabljene kot osnova za pripravo opisov programa potovanja. Bistveno je, da se zgodbe uporabijo tako pri spletnem predstavljanju destinacije in oglaševanju turističnega produkta, kot tudi potem v praksi s strani turističnih vodnikov, ki so izkazali velik interes za izobraževanje v tej smeri.

Za območje Zgornje Savinjske doline so bili razviti naslednji programi:

- enodnevni program za posameznike: Solčavsko – voda z gora sprošča, poživlja in napaja življenje;
- enodnevni program za mlad aktiven par: V Lučah je v bistrih vodah vtisnjen spomin skalnih globin;
- enodnevni program za skupino do 20 oseb: Na Ljubnem Savinja skrbi za blaginjo, spodbuja življenje in ga polni z veseljem;
- tridnevni program za aktivno družino: Savinja se pretaka v večnem krogu voda – med igrivimi doživetji in trpkimi spomini.

Za območje Kamniškega so bili razviti programi, ki ima za svojo osnovo območje izvirov Kamniške Bistrice, in se ga lahko nato smiselno nadgradi z ostalimi »vodnimi« točkami v okolici:

- 3-4 urni program za zainteresirane posameznike/raziskovalce in ljubitelje etnološke dediščine: Ni vasice brez vodice;
- 1-2 urni program za družine in šolske skupine: Lahkih nog naokrog;
- celodnevni program za aktivne goste za zdravje in dobro počutje v naravi (wellness–selfness): Voda z gora nosi zdravje in dobro počutje.

Predlagani programi služijo kot osnova za nadaljnje korake v smeri dejanskega trženja. V naslednjih fazah bo potrebno določiti aktivnega nosilca, ki bo skrbel za ustrezno promocijo in usposabljanje turističnih vodnikov ter ponudnikov, ki živijo ob vodnih virih.

Kot pomemben del nadaljnega razvoja turistične ponudbe na temo vodnih virov se kaže tudi osveščanje ljudi, tako iz lokalnih okolij kot širše, še zlasti mladih, o pomenu varovanja vodnih virov. Ena od možnosti je izvedba dogodkov v povezavi s pitno vodo, kjer lahko ljudje okušajo različne vzorce voda. V projektu izvedeni festivali pitne vode so naleteli na odličen odziv obiskovalcev, zato se zdi, da bi bilo te vsebine smiselno še aktivneje vključiti v turistične produkte izbranih destinacij.